

TAUSTINFO

MAJANDUSPROGNOOS AASTAIGS 2000–2002

Väliskeskond

Soodne väliskeskond andis 2000. a alguses tõekest Eesti majandusolukorra kiireks paranemiseks, mis väljendus SKP 6,4%lises kasvus I poolaastal. Selline tulem ületas ka varasema optimistliku prognoosi.

Maailma majanduse arengutendentsid on jätkuvalt positiivsed. 2001. aastaks on prognoositud kiiret kasvu, ehkki mõnevõrra aeglasemat kui 2000. aastaks. Enim mõjutab seda Ameerika Ühendriikide majanduskasvu aeglustumine. Kuigi Eesti jaoks olulisima piirkonna Põhja-Euroopa majanduskasvu tempo samuti mõnevõrra langeb, on sealne areng ikkagi jõudsam Euroopa Liidu keskmisest. Nagu Eestiski, on ka Lätis ja Leedus majanduse tõusutsükkel ning Venemaalgi jätkub stabiilsusele orienteeritud areng.

Üheks oluliseks teguriks, mis 2000. aastal kiiret majanduskasvu aeglustas, oli nafta hinna tõus. Siiski eeldatakse, et kütuse kallinemine maailmaturul peatub 2000. a lõpus ja järgneb hindade mõningane langus. Sellele vaatamata kestab suhteliselt kiire

inflatsiooni periood maailmas vähemalt 2001. a suveni.

Eesti väljavaated on sellel taustal jätkuvalt optimistlikud. Käesolevaks ajaks on ka šokijärgne majanduse korrastumisprotsess juba suures osas lõpule jõudnud, kuigi pikaajalise arengutrendiga seotud ümberstruktureerimine jätkub. Vaatlusaluseil aastail jätkub Eesti sulandumine maailma majandusstruktuuridesse.

Eksport

Eesti majanduskasvu peamiseks allikaks on endiselt eksporditootang. Ekspordi kiire kasv jätkub ka lähiaastail, ehkki kasvutempo alaneb märgatavalt võrreldes ülikiire 2000. aastaga. Kui 2000. aastal ulatub ekspordi reaalkasv 23...26%ni, siis aastal 2001 on oodata 10...15%list kasvu (vt tabel 1b). Samas ei saa otseselt seostada SKP ja ekspordi kasvutempot, oluline on nii ekspordi lisandväärtus kui ka ekspordi kasvu mõju jõudmine teistesse majandusharudesse. Ekspordi kasvu aluseks on jätkuvalt madalamad tootmiskulud ja nišitoodete pakkumine.

Tabel 1b. Põhiprognoosi olulisemad näitajad (%)

	2000	2001
SKP	6,1...6,3	5...6
Inflatsioon (THI)	4,1	4,2...5,3
Ekspord	23...26	10...15
Import	21...25	10...15
Kaupade ja teenuste saldo / SKP	-3,7...-4,8	-4,5...-6
Jooksevkonto / SKP	-6,5...-7,2	-5,9...-8
Investeeringud / SKP	24...25,5	25...27

Kaubaekspordis mängib väga suurt rolli allhanketööstus. Selle areng on seni olnud hüppeline ja mõju majanduskasvule suhteliselt raskesti hoomatav. Samas viitavad elektroonikatööstusse tehtud investeeringud allhanketööstuse jätkuvale laienemisele. Ka Eesti päritolu kaupade eksport peaks prognoosi-

perioodil jõudsalt arenema. Toiduainete väljavedu suureneb tänu Euroopa Liidu suurematele kvootidele ja idaturu kasvavale nõudlusele. Puidutoodete ekspordit suurendab kõrgema lisandväärtusega toodete pakkumine, ümarpuudu väljavedu aga kahaneb jätkuvalt. Keemiakaupade väljavedu saaks

kasvada vaid tänu uutele investeeringutele, mille maht on seni olnud võrdlemisi tagasihoidlik. Tekstiiltoodete ekspordivõimalused sõltuvad võimest konkureerida teiste arenguriikidega, mis vähemalt prognoosiperioodil oluliselt ei muutu.

Teenuste ekspordis on aga oodata kasvutempo järsku aeglustumist, seda peamiselt veoteenuste kahenemise tõttu. Prognoosiaastail nafta hind langeb ja naftatransiit väheneb, aga muud veod kasvavad. Jätkuvalt suureneb reisiteenuste eksport. Kuigi turistide arvu kasv on mõnevõrra aeglasem, muutub nende struktuur kauem Eestis viibivate ja rohkem kulutavate turistide kasuks.

Sisemajanduse koguprodukt

Alates 1999. a suvest on majandus tagasi kasvurajal ja on toimunud majanduskasvu märgatav kiirenemine. 2000. a II kvartalis tipnes SKP kasv 7,4%ga. Kuigi aasta teises pooles kasvutempo mõnevõrra aeglustus, on SKP kasv kogu 2000. aastal kiire – 6,1...6,3%. Ka lähiaastail kujuneb Eesti majanduskasv tänu soodsale väliskeskkonnale ning lõppjärgus sise-majanduslikele kohanemisprotsessidele suhteliselt kiireks, olles 2001. aastal 5...6%. Kasvu mõningase aeglustumise tingivad kahe varasema aasta suhteliselt tagasihoidlikud investeeringud.

2001. aastal taastub ilmselt ka investeeringunõudlus. Eesti Konjunktuuriinstituudi andmeil prognoosib suur osa ettevõtjaid 2001. aastaks investeeringute kasvu. Neid kavatsetakse teha eelkõige tootmisvõimsuste suurendamiseks ja tootmise ratsionaliseerimiseks. Uue tendentsina on aga näha keskkonnakaitse ja tööohutuse järjest suurenevat rolli investeeringutes. Avaliku sektori investeeringud jäävad 2001. aastal varasemast isegi väiksemaks. Kokkuvõttes on 2000. aastal investeeringute suhe SKPsse 24...25,5% ja 2001. aastal 25...27%.

Tarbimiskulutuste kasv on prognoosiperioodil lähedane SKP kasvule. Eratarbijate kindlustunne paraneb mõõdukalt, siiski ei ole kogu palgafondi kasv väga kiire. Valitsussektori kulutused suurenevad tagasi-

hoidlikult: 2001. a riigieelarve kulutuste nominaalkasvuks on planeeritud 3,3%, mis viitab valitsuse soovile vähendada avaliku sektori osa SKPs, vaadates üle sektori funktsioonid ja tõhustades selle toimimist.

SKP kasvu aluseks on ennekõike väliturule suunatud majandusharud (töötlev tööstus). Olulisematest tööstussektoritest jätkub toiduainetööstuses konsolideerumine ja restruktureerimine. Selle haru ekspordivõimaluste paranemisest võidavad suuremad ja modernsemad ettevõtted, osa väiksemaid koduturule orienteeritud ettevõtteid kas kaob või ühineb. Puidutööstuse toodang suureneb nii tänu ekspordile kui ka sisemaise nõudluse kasvule. Investeeringud puidutööstusse on viimaseil aastail olnud märkimisväärsed ning suunatud sortimendi laiendamisele ja materjali täielikumale ärakasutamisele. Tänu tehtud investeeringutele suureneb jätkuvalt ka elektroonikatööstuse tootmismahud.

Siseturule orienteeritud valdkondadest arenevad kiiremini kaubandus ning finantsvahendus, investeeringumahu taastumisel ka kinnisvaraarendus ja ehitus. Avaliku sektori poolt osutatavate teenuste kasv on tagasihoidlik.

Ettevõttesektorit iseloomustab vaatlusalusel perioodil suund efektiivsuse kasvule. Vajadus optimeerida kulusid realiseerub mitmel moel. Esiteks süveneb spetsialiseerumine. Teiseks püütakse vähendada kulutusi tööjõule. Enamik Eesti töötleva tööstuse harusid oli 2000. a kevadeks ületanud 1998. a tootmistaseme väiksema hõivega. Seega, kuigi investeerimisnõudluse kasv ning majanduse kasvutsükkel tähendavad muuhulgas ka uute töökohtade loomist, ei pruugi see tähendada töötuse ulatuslikku langust.

Välistasakaal ja majanduskasvu finantseerimine

2000. a esimesel poolel jäi impordi kasvutempo ekspordile alla. Prognoosiperioodil leiab seoses majanduse tõusutsükliga aset ka impordinõudluse kasv. Esiteks suurendab importi allhanketoodete

sissevedu, teiseks peaks tänu investeeringunõudlusele suurenema ka kapitalikaupade import.

2000. aastal kaupade ja teenuste bilanss paraneb, olles -3,7...-4,8% SKP suhtes, seda tänu nii kaupade kui ka teenuste ekspordi oodatust suuremale kasvule. Ka aastail 2001–2002 jääb kaupade ja teenuste bilansi negatiivne saldo mõistlikule tasemele, halvenes pisut suurema investeeringunõudluse tõttu ja ulatudes 2001. aastal -4,5...-6%ni SKP suhtes. Tänu investeerimistulude väljavoolule on jooksevkonto negatiivne saldo tervikuna mõnevõrra suurem.

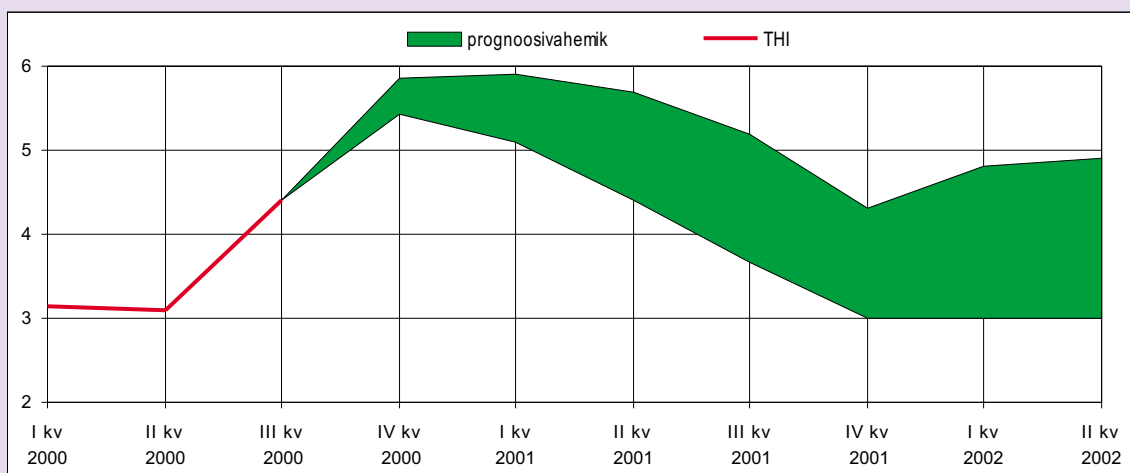
Majanduskasvu finantseerimises mängivad jätkuvalt rolli nii sisemaine kui ka välissektor. Finantssektori valmidus majanduskasvu finantseerida on piisav. Panganduses on restruktureerimisprotsess lõppemas ja oodata on konkurentsi kasvu. Mõnevõrra suureneb eraisikute säästmise, kusjuures aktiivsemalt hakatakse kasutama ka teisi säästmise instrumente peale hoiuste. See ei ole siiski piisav, et katta tõusufaasile iseloomulikku ressursivajaduse kasvu, ning seetõttu kasutatakse intensiivsemalt välismaiseid vahendeid.

Jätkuvalt on väliskapitali kaasamise peamine viis otseinvesteeringud. Viimaste struktuuris mängivad üha olulisemat rolli juba varasemate investeeringute laiendused ja reinvesteeringud tulu, kuigi võimalikud on ka mitmed ühekordsed suurinvesteeringud.

Inflatsioon

Kui 1999. aastal ja 2000. a alguses jäi inflatsioon Eestis pikaajalisest suundumusest madalamaks, siis 2000. a lõpus on hinnakasv oodatavalt kiirenenud. Väliskeskkonna hinnasurve avaldus juba 2000. a alguses ekspordi- ja impordihindades, samas ei jõudnud aasta esimeses pooles märgatavalt tõusnud impordihindade mõju veel kodumaisesse tarbijahinda.

Prognoosiperioodil mõjutavad tarbijahindu eelkõige välismaine hinnasurve, sisemaised administratiivsed aktsioonid, aga ka sisemaise nõudluse kasv. 2000. aastal on oodata tarbijahindade 4,1%list ja 2001. aastal 4,2..5,3%list tõusu, kusjuures 2001. aasta alguses võib hinnatõus ulatuda kuni 6%ni (vt joonis 1b).

Joonis 1b. Tarbijahinna prognoos (aastakasv, %)

Prognoosi algperioodil välistegurid pigem soodustavad kui pidurdavad hinnakasvu. Eesti inflatsiooni olulisim mõjur on nafta hind. On näha, et tootjad püüdsid esialgu toodete hinnatõusu edasi lükata, kuid

sügiseks oli varasem varu ammendunud ja veo-teenuste osutajad olid sunnitud hindu korrigeerima. Kuigi 2000. aasta lõpus on oodata nafta hinna kasvu pidurdumist, avaldub kõrge taseme mõju 2001. a

alguseski. Ka muude toormehindade osas on maailmaturul prognoositud kallinemist, aga nende mõju Eesti hindadele on märgatavalt väiksem ja kaudsem. Teine tegur, mis impordihindu mõjutab, on Ameerika dollari kurss. Seetõttu peaks ka impordi- ja ekspordihindade surve olema allapoole, mis omakorda mõjub 2001. a teises pooles avatud sektori tarbijahindade kasvu aeglustavalt.

Oluliseks sisemaiseks tarbijahindade tõusu mõjutavaks teguriks on administratiivsed aktsioonid. Nüüdseks on juba teada, et 2000. a lõpus kütuseaktsiisi tõstmist ei toimu ja on võetud suund aktsiisi ühekordsele tõstmisele Euroopa Liiduga liitumisel. 2000. a suvel maksustati soojusenergia käibemaksuga vaid osaliselt. Kuigi 2001. a riigieelarve eelnõus on arvestatud käibemaksu tõstmisega, võib arvata, et suvel hoogustub sellealane diskussioon uuesti ja pole võimatu, et maksu tõstmine lükatakse edasi. Elektritariife muudetakse 2001. a alguses, mille tagajärjel elektri hind kodutarbija jaoks kallineb ca 20%. Ettevõtetele müüdava elektri hinna alandamine peaks samas tootjahindu vähendama. Pärast Tallinna Vee erastamist on oodata vee- ja kanalisatsiooniteenuste hinna tõstmist.

Ka linnaliinibusside piletihinnad, mis kujunevad kokkuleppel omavalitsustega, peaksid lähiajal pigem tõusma. Samas on näiteks Tallinna ühistranspordis uute teenuseosutajate ja teenuseliikide lisandumisel oodata konkurentsi tihenemist. Täiendavaid oletusi ei ole tehtud telefoniteenuste võimaliku hinnadünamika kohta pärast seda, kui Eesti Telefoni monopolne seisund turul lõpeb, kuigi võib eeldada, et konkurentsi tihenemine ja monopolset võimu tagavate lepingute lõpetamine peaks hinnakasvu pärssima. Prognoosist on välja jäetud ka hetkel idee tasandil päevakorras olevad aktsiiside alandamised.

Lisaks eespool mainitud teguritele võib kiirem majanduskasv lõdvendada piirangut hindade

tõstmisel ning seega pole võimatu ka mõningane nõudlussurve.

Miks võib tegelik areng prognoosist erineda?

Kuigi lähitulevik on prognoositud suhteliselt optimistlikuks, on päris mitmeid tegureid, mis võivad sellist arengut pärssida.

Väliseguritest on üks mõjukamaid ebaselgus maailma 2001. a majanduskasvu osas. Kuigi käesolevas prognoosis on eeldatud kasvu mõõdukat aeglustumist (sh Ameerika Ühendriikides), ei ole praeguse seisuga välistatud ka järsem aeglustumine.

Siseteguritest on üks olulisemaid 2000. a esimese poole väike investeeringute maht: paigutused põhivarasse ulatusid vaid 23,2%ni SKP suhtes. Kui investeeringute efektiivsus on varasemast suurem, siis ei peaks ka sellise mahu juures olema võimatu prognoositud majanduskasvu saavutada. Siiski oli investeeringute suhteliselt madal tase üheks teguriks, mis ei lubanud optimistlikumat prognoosi teha.

Teine tegur on tööturuga seonduv ebakindlus. Kuigi majanduskasvu tingimustes peaks töökohtade arv suurenema, näitas 2000. a I pool, et majanduskasv ja tööpuuduse suurenemine võivad käia käsikäes. Ebaselge on, kui suured on sellise kasvu varud ja milline on kvalifitseeritud tööjõu puuduse selline tase, mis võib majanduskasvu piirama hakata.

Võib tekkida küsimus, kuivõrd tõenäoline on, et kordub 1997. a mittetasakaaluline majanduse areng. Kuigi sellise stsenaariumi vastu ei ole täielikku garantiid, viitavad pankade suurem konservatiivsus ja majandusagentide stabiilsemad ootused tasakaalulisemale arengule. Kindlust annab ka lähiaastateks kavandatud tasakaalus riigieelarve.